

ОНЛАЙН-ВИСТУПИ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ:
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІONLINE PERFORMANCES OF CHOIRS:
ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS

У науковій статті звертається увага на зміну форм виконавської діяльності студентів закладів вищої освіти, що пов'язані з мистецьким напрямом. Науковий інтерес зосереджено на проблемі необхідності трансформування діяльності хорових колективів в умовах впровадження дистанційного навчання. Підкреслено, що викладання ряду дисциплін, які орієнтовані на засвоєння теоретичних знань, простіше адаптувати до дистанційних умов навчання. Відзначено проблемність здійснення колективних форм роботи, які потребують одночасної взаємодії багатьох учасників. Це стосується вокально-хорового й ансамблево-оркестрового виконавства, для яких необхідне синхронне й ансамблеве звучання. Концертно-виконавська діяльність виступає результатом тривалих занять і підсумком не індивідуальних зусиль хористів, а скерованого диригентом спільного процесу. Зауважено, що важко досягнути ансамблевого балансу між партіями без регулярної практики, позаяк це впливатиме на зниження рівня підготовки студентів. Пропонується алгоритм роботи хормейстера з хористами, що полягатиме в поєднанні індивідуальної самостійної роботи й онлайн-комунікації, яка матиме контрольний і навчальний характер. Відзначається практика онлайн-виступів різних студентських і професійних хорових колективів, яка дещо заповнила прогалину, пов'язану з відсутністю концертно-мистецького життя. Підкреслюються прогресивні починання, впроваджені Еріком Вітакером, який започаткував практику створення віртуального хору задовго до початку пандемії. Подібна форма хорових виступів, яка здійснюється під керівництвом диригент-хормейстера, дозволяє консолідувати артистів у спільних проєктах, підтримати вокальну майстерність хористів і бути джерелом комунікації за посередництвом музики. Практика віртуальних хорів вбачається такою, що має перспективний характер.

Ключові слова: хор, хористи, хормейстер, навчання, дистанційна освіта, віртуальний хор, комунікація.

The scientific article draws attention to the changes in the forms of performance of students of higher education institutions related to the artistic field. Scientific interest is focused on the problem of the need to transform the activities of choirs in the implementation of distance learning. It is emphasized that the teaching of a number of disciplines, which are focused on the acquisition of theoretical knowledge, is easier to adapt to distance learning conditions. The problem of carrying out collective forms of work, which require simultaneous interaction of many participants, is noted. This applies to vocal-choral and ensemble-orchestral performance, which require synchronous and ensemble sound. Concert-performance activity is the result of long classes and the result not of individual efforts of choristers, but of a joint process directed by the conductor. It is noted that it is difficult to achieve an ensemble balance between parties without regular practice, as this will reduce the level of student training. An algorithm for the choirmaster's work with choristers is proposed, which will consist of a combination of individual independent work and online communication, which will have a controlling and educational character. There is a practice of online performances by various student and professional choirs, which has somewhat filled the gap associated with the lack of concert and artistic life. Emphasis is placed on the progressive initiatives introduced by Eric Whitaker, who began the practice of creating a virtual choir long before the pandemic. This form of choral performance, conducted by a choirmaster, allows you to consolidate artists in joint projects, support the vocal skills of choristers and be a source of communication through music. The practice of virtual choirs is seen as promising.

Key words: choir, choristers, choirmaster, training, distance education, virtual choir, communication.

УДК 37.026.6+ 7.094
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-2.29>

Кречко Н.М.,
заслужена артистка України,
доцент кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Початок 20-х років XXI століття став часом значних трансформацій у сфері вищої освіти. Початок пандемії Covid-19 спричинив припинення звичної роботи навчальних закладів мистецького спрямування. Унаслідок того, що існувало переконання про невелику тривалість карантинних заходів, було доцільним зачекати їх завершення. Проте, коли обмеження в роботі навчальних і культурно-мистецьких установ продовжились, унаочнилась потреба змінювати форми їх діяльності. Важ-

ливо розглянути, яким чином трансформувалось сучасне хорове виконавство, яке є невіддільною частиною підготовки студентів диригентсько-хорових відділень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Комунікативний компонент, що наявний під час музичного виконавства, досліджено в роботі І. Бурган. Питання розвитку навчання в дистанційному режимі в ракурсі інструментального виконавства розкривається в публікації В. Сологуб, що зосереджує дослідницький інтерес на веденні класу

гітари. Специфіка проведення занять у хоро- вому класі, основні завдання викладача й форми роботи з хористами розкриваються колективом авторів, а саме Н. Нарожною, Д. Виноградчою та І. Лебедкіною. Практика онлайн-виступів закор- донних хорових колективів тезово окреслюється в публікації Р. Біл.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Унаслідок того, що практика дистанційних занять та онлайн-виступів хоро- вих колективів лише почала впроваджуватися в навчальному процесі, вона досі не ставала пред- метом окремих досліджень.

Мета статті – дослідити сучасну практику онлайн-виступів хорових колективів, які функці- онують при навчальних закладах мистецького спрямування та культурно-мистецьких установах. Мета передбачає окреслення ролі й значення дис- танційних форм виступів.

Виклад основного матеріалу. XXI століття стало часом значних випробувань в усіх сферах людського існування. Пандемія змінила харак- тер діяльності багатьох галузей сучасного життя. Надзвичайно сильно це вплинуло на освітній про- цес. Викладання ряду дисциплін, які орієнтовані на засвоєння теоретичних знань, досить швидко адаптувалось до дистанційних форм навчання. Проте значно проблемними стали колективні форми роботи, які потребували одночасної вза- ємодії багатьох учасників. У тому числі це стосу- валось проведення занять хорових колективів, оркестрів тощо.

Історично склалось, що саме хорові колективи були одними з перших виконавських складів, які функціонували в різних регіонах України – при церквах, школах, колегіумах, університетах та академіях. Згодом вони стали невіддільною час- тиною творчих колективів різних закладів, які були орієнтовані не лише на духовне, а й на світське музикування. Фактично в кожному навчальному закладі зараз функціонують хорові колективи, не кажучи вже про такі спеціалізовані мистецькі установи, як театри. Окрім цього є національні академічні хорові капели, діяльність яких безпо- середньо пов'язана з постійними концертами й гастрольними турами. Артистів хору для різних культурно-мистецьких установ готують у закладах вищої освіти мистецького спрямування – музич- них коледжах, інститутах музики, університетах культури й мистецтв, музичних академіях. Для них заняття з хору виступають основою формування професійних якостей. Які ж форми набули виступи хорових колективів за часів карантинних заходів під час пандемії?

Концертна діяльність для виконавців є важ- ливим чинником творчої самореалізації. Якщо йдеться про студентські колективи, то регулярні хорові заняття, які відбуваються декілька разів

на тиждень, виступають платформою для форму- вання важливих навичок. Основними напрямками діяльності викладача на заняттях із хором висту- пають такі: «а) виховання та засвоєння вокально- хорової техніки й опанування засобами художньої виразності; б) забезпечення художньо-творчої дис- ципліни в хорі; в) вироблення вокального (хоро- вого) звуку в хорі, розв'язання проблем інтерпре- тації хорових творів; г) організація та проведення концертно-виконавської діяльності» [2, с. 386]. Як можна переконатися із цього переліку, всі вка- зані завдання передбачають колективну форму роботи, а не індивідуальну. Причому хоча й остан- ньою в переліку, проте найважливішою та підсум- ковою практикою є саме концертно-виконавська діяльність. Навіть за умови можливості індивіду- ально вивчати твори хористами неможливо замі- нити утворення хорового звучання чи досягнення ансамблевого досконалого балансу між парті- ями. Відсутність практики хорового виконавства надзвичайно сильно впливає на зниження рівня підготовки студентів.

Бувши позбавленими здатності здійснювати репетиційну й концертну діяльність, вокалісти починають втрачати впевненість у власних силах. Студентські хорові колективи можуть здійсню- вати концертну діяльність нарівні з професій- ними хорами, а отже в суспільстві відчувається істотний брак музичних подій. Для публіки відсут- ність дозвілля та можливості наживо сприймати культурно-мистецькі практики постає негативним чинником. Отже, важливим є збереження певних концертних форм, які б дозволяли комунікувати артистам і публіці в процесі сприйняття мистець- ких творів. «В умовах глобалізації, активних мігра- ційних процесів, залученості людей у «світовій павутині» – мережі Інтернет – також гостро постає питання діалогу культур і народів, розуміння ближнього, потреби в спілкуванні не тільки для обміну інформацією, а й у спілкуванні, яке формує людину як особистість, – у діалозі. Актуальність діалогу лише зростає» [1, с. 98].

Так, однією з форм, що почала впроваджува- тися серед хорових колективів, стали онлайн-кон- церти. Зокрема, в такому форматі відбувся виступ учасників студентського хору “Ad Libitum” Харків- ського національного університету імені В.Н. Кара- зіна разом із Камерним хором імені О. Петросяна Національного технічного університету «Харків- ський політехнічний інститут» і Хором студентів кафедри хорового диригування Харківського наці- онального університету мистецтв імені І.П. Котля- ревського, які виконали хор “Va, pensiero” з опери Джузеппе Верді «Набукко». Кожен з учасників записував свою партію, перебуваючи вдома, після чого здійснювалось монтування спільного відео й зведення звуку, яке б демонструвало всіх хористів. Подібний проєкт дозволив поєднати учасників різ-

них колективів. Викладене в мережу відео надало можливість його переглядати в будь-який час.

Інший формат, який поєднує живий виступ та онлайн-трансляцію, було впроваджено рядом колективів. Жіночим складом Патріаршого хору Української греко-католицької церкви (далі – УГКЦ) впроваджувався ряд концертів, які містили різний виконавський репертуар. На концерті, який відбувся 1 листопада 2020 року, були наявні духовні твори, на передноворічному, що пройшов 27 грудня 2020 року, – новорічні й різдвяні хіти. Виступи проходили в приміщенні собору й транслювалися завдяки проєкту «Живе ТБ», метою якого є викладення діяльності УГКЦ і поширення комунікації з вірянами. Кількість присутніх незначна, проте через мережу Інтернет виникає можливість презентувати виступи хору набагато більшій слухачькій аудиторії.

Колектив Київської опери (Київського муніципального академічного театру опери й балету для дітей та юнацтва) реалізував декілька проєктів, які були спрямовані на популяризацію академічного музичного мистецтва. 27 червня Київська опера закрила 38 театральний сезон концертною програмою, що була представлена з балкона театру. Також було організовано виступи, які відбувалися у повсякденному міському просторі. Персонажі опери Гаєтано Доніцетті «Viva la mamma» з'являлися на Житньому ринку в Києві, а герої опери «Весілля Фігаро» Вольфганга Амадея Моцарта – у вагоні Київського метрополітену. Відео, викладені в соціальній мережі, були спрямовані на підтримку діяльності театру, залучення глядачів до вистав, що здійснювалися би в приміщенні опери з дотриманням карантинних умов. Хоча ряд обмежень було знято, проте публіка не поспішала повертатись у театральні зали, які й так могли бути зайняті лише наполовину. Тому наближення музикантів до публіки стало важливим кроком на шляху популяризації діяльності академічних хорових колективів і солістів.

Колективом Національної опери України імені Тараса Шевченка було організовано проєкт #театрвдома, спрямований на підтримку інтересу публіки до роботи виконавців, насамперед солістів (співаків і танцюристів). Було запроваджено сторінку у Facebook, що містила відео- й фоторепортажі з репетицій артистів театру, які здійснювалися вдома й згодом і в приміщенні Національної опери. Разом із цим було внесено суттєві зміни, пов'язані з діяльністю великої кількості виконавців. Було змінено репертуар задля того, щоб на сцені грала мінімальна кількість інструментів, а хор і кордебалет взагалі не з'являлись на сцені. Це, безумовно, вплинуло на художній бік вистав та обмежило можливості для творчої реалізації хористів та оркестрантів. Театральний сезон було відкрито 18 вересня, а до цього часу майже пів

року не було жодних виступів для публіки наживо. Разом із цим хор Національної опери України ім. Т.Г. Шевченка під час карантинних заходів взяв участь в онлайн-проєкті #КультураНеЗупиняється (#LaCulturaNonSiFerma), керівником якого став Нікола Франко Баллоні. Хористами було виконано державні гімни Італії та України з нагоди Дня Італійської Республіки.

Потрібно зауважити, що деякі онлайн-проєкти почали реалізовуватись ще до початку карантинних обмежень. Ерік Едвард Вітакер – сучасний американський композитор і диригент, який відомий своїм проєктом віртуального хору. Віртуальний хор – це хор, учасники якого не зустрічаються фізично, але працюють разом в Інтернеті з різних місць. Можливе індивідуальне записування партій задля їх подальшого зведення, а також запис виступів під час перегляду відео диригента, іноді й прослуховування фонової доріжки. Його проєкт стартував ще у 2009 році, коли було здійснено запис 185 співаків із 12 країн, які виконали «Lux Aurumque», переглядаючи відео, на якому він диригував. У 2020 році в його хорі взяло участь 17 572 співаків із 129 країн світу [4]. Така практика досить яскраво демонструє потенціал віртуального хору як фактору єднання співаків із різних частин світу й може бути взята до уваги як модель для наслідування. Рейчел Біл відзначає, що існує значна відмінність у тому, чи ти співаєш і записуєш музику наодинці, чи робиш це під керівництвом диригента, який робить це в режимі стріму. «Сутність хорового співу полягає в тому, що ти робиш щось в один момент, співзвучно з іншими людьми» [4].

Які ж сценарії роботи з хоровим колективом можна запропонувати в умовах дистанційного навчання? За умови наявності можливості отримати завдання у зручній формі – перший етап може проходити дистанційно. «Цей етап має проходити в різних формах, давати можливість зробити навчання таким, що викладається в зручному форматі, може бути отриманим у будь-який час, бути доступним для всіх здобувачів певного освітнього рівня» [3, с. 173]. Попередню підготовку студенти-хористи можуть здійснювати самостійно, без участі викладача. Це розучування творів, аналізування драматургії, вивчення власної партії, гра акордової вертикалі й основних ліній фактури. Наступні кроки можуть здійснюватися вже під контролем викладача – хормейстера чи концертмейстера. Адже наступним етапом є здійснення контролю рівня засвоєння музичного матеріалу. Форма може варіюватись, наприклад, запис партій хористами й надсилання викладачу до проведення онлайн-занять, яке доречно проводити з тими, хто співає одну партію. Продуктивність цієї форми є досить високою, проте вона можлива лише за умови високого рівня технічного забезпечення

всіма учасниками навчального процесу – й викладача (хормейстера, концертмейстера), й хористів. В. Сологуб відмічає те, що до цього переліку варто віднести не лише безпосередній інтернет-зв'язок, а й сукупні чинники – простір для занять і технічне забезпечення. Також продуктивну форму мають «концертні» записи з власних помешкань, які можуть використовуватися для зведення в єдине художнє ціле. «Поширення набула практика камерного «домашнього» виконавства, проведення майстер-класів, семінарів і лекцій із власної оселі, що виявились чи не єдиною формою активізації мистецького й педагогічного процесу» [3, с. 173]. Доречним є впровадження дистанційних форм для підготовки художнього цілого з наступним живим концертним виконанням.

Висновки. Мистецька виконавська практика сьогодення опинилась перед важкими випробуваннями. Унаслідок поширення карантинних заходів була докорінним чином змінена концертна діяльність більшості закладів культури. Обмеження, пов'язані з кількістю учасників культурно-мистецьких заходів як глядачів, так і музикантів, вплинули на можливість організувати ті форми виконавства, що мали традиційний характер. Це змінило формат освітнього процесу, що пов'язаний із хорovým виконавством. Звичні кон-

церти, які є результатом навчального процесу хористів, змінились на онлайн-виступи. У тому числі набули актуальності виступи в повсякденних міських просторах.

Перспективи подальших досліджень.

Виклики, які виникають внаслідок пандемії, сприяють розвитку форм творчої активності хорових колективів і дозволяють наблизити мистецтво до публіки. Продуктивним напрямом є дослідження феномену віртуальних хорів як окремої сфери хорового виконавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурган І.О. «Діалог-концертування» і комунікативна складова в культурі: концерти для двох фортепіано з оркестром Фелікса Мендельсона-Бартольдї. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2018. № 3 (40). С. 95–110.
2. Нарожна Н.І., Виноградча Д.В., Лебедкіна І.Є. Деякі аспекти проведення занять хорового класу в контексті дисципліни «методика викладання фаху». *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 385–391.
3. Сологуб В.Д. Дистанційне навчання у класі гітари. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 27. С. 172–175. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/27.34>.
4. Beale R. Singing Togetherб Apart. 2020. URL: <https://www.lrb.co.uk/blog/2020/june/singing-together-apart>.